

V R T E C.

Izhaja
1. dne
vsacega
meseca
na celej
póli in
stoji za
vse leto
2 gl.
60 kr.,
za pol
leta 1 gl.
30 kr.
av. vr.

Naroč-
nina se
naprej
plačuje
in po-
šilja u-
redništ.
vu v
Lingar-
jevih
ulicah
hiš. št. 1
v Ljub-
ljani.

Časopis s podobami za slovensko mladino.

Štev. 7.

V Ljubljani 1. julija 1877.

Leto VII.

Poletje.

Radki otroci, veseli bodite,
Ven iz ozidja hité sedaj!
Vse so zastave poletja razvite,
Z njimi olepšan najbédnejši kraj.

Krasne mej klasjem so zlatim cvetlice:
Mák in plavica in kókolj brdák;
V vence spleténo o bregih vodíce
Cvetje, katero spomina je znák.

Kosi pojó, oživljáje dobrovo,
Krepko vzdiguje skorjanec svoj glás,
Hrosti brenčé in metulji nad travo,
K rožam hité in marjeticam v vas.

Plaha, da nihče jej blizu ne more,
Jedna se ptica glási brez mirú,
Skriva mej drevje se v támne prostore,
Ter nagajivo tam kliče: „kukú!“

Vidíte nežne ovčice prebele! —
Pisana trava dehtí jim lepó;
Ali — oj čudo! iz paše zletele
Gori so, gori na sinje nebó.

Runo leskače se kodraste čréde,
Tamkaj srebrno in žarko blestí;
Solnce zahaja in lune svit bléde
Ovcam meglénim domóv zdaj velí.

Mračno, tihotno je, vendar zeléna
Ozka za plotom še temna nij pot,
Z iskrami živimi vsa razsvetljéna,
Migetajóč ki smejó se pòvsod.

Iskrice ljube mi, svitlé kresnice!
Zvezdicam milim podobne ste res;
Sevajte jasno na vse nam stezice,
Z bleskom spet stari praznujete kres!

Lujiza Pesjakova.

Bog ne zapusti svojih.

V nekej vasi je živel prileten oče z jedino hčerko, Katarinko. So-próga mu je že davno umrla in Katarinka svoje matere niti poznala nij. Da-si ubožna, živela sta vendar mirno in zadovoljno. Oče, ki so se od starosti čutili vsak dan slabejšega, čutili so tudi to, da jim bode skoraj zapustiti ta svet, in kar jim je bilo najbridkejše — tudi svojo ljubo hčerko, Katarinko. Vidéč, da se jim bliža že zadnja ura življenja, pokličejo Katarinko k sebi ter jej rekó: „preljuba Katarinka! ti sama dobro znaš, da mi bode treba kmalu iti z tega sveta in da mi ne moreš nič več pomagati. Poslušaj zatorej poslednje besede svojega dobrega očeta. Bodi vedno, kakor si bila dosihdob, ponižna, krotka in pobožna. Vsacemu človeku stori dobro, ako moreš, pa te bode Bog poplašal in vsi dobri ljudje te bodo imeli radi.“

Kmalu potem so oče umrli. Mnogo ljudi iz vasi je žalovalo po njem, a to se zna, da najbolj njegova dobra hčerka, Katarinka. Pokopali ga so na farnem pokopališči; pogreb je bil velik in sijajen, ker vse, staro in mlado, spoštovalo ga je in rado imelo. Uboga Katarinka je ostala zdaj sama na širokem svetu; nij imela ne očeta ne matere, a tudi sórodnikov nij imela nobenih. S tem, kar si je z rokama zaslužila, živela se je in oblačila.

Njena jedina tolažba je bila, ako je mogla na pokopališče, da je ondu molila na grobu preljubega očeta. Nij ga bilo dneva, da bi ne bila obiskala hladnega počivališča svojega dobrega očeta, ki jej je bil vse na tem svetu. Njegov grob je olepšala z najlepšimi cveticami, ki jih je dobila. Večkrat je bridko jokala na očetovem grobu in po sto in stokrat je poljubila križ, ki je stal na njegovem grobu v znamenje, da je na tem kraji njegova hladna in mirna posteljica. — Otroci, otroci, vi še ne znate, kako je takim otrokom pri sreci, ki nemajo preljubih staršev. Sirota Katarinka je to dobro znala. Od same žalosti in bridkosti so jej lica upadla. Ljudje so jo sicer tolažili, a kdo more utoláziti siroto, ki nema nikogar svojega na tem svetu.

* * *

Preteklo je nekoliko let, odkar je Katarinka izgubila svojega dobrega očeta. Necega dne zjutraj zgodaj gre v bližnji gozd, da bi tam nabrala lepega cvetja za olepšanje očetovega groba. Ko si že dosti cvetic nabere, vrne se po bližnici domóv, da bi poprej bila na pokopališči. A komaj naredi nekoliko stopinj, zasliši ne daleč od sebe neko stokanje in zdihovanje. Katarinka se tega zelo ustraši, srce jej nekako hitrejše bije ter sama ne vé, kaj bi storila. Zdajci se spomni besed svojega pokojnega očeta, dobi pogum ter otide za glasom, ki ga je bilo vedno slabejše slišati. Ko pride iz gozda, ugleda ne daleč od ceste mlado gospo ležati v krvi. Katarinka se od straha trese po vsem telesu. Takój pristopi k gospej, privzdigne jo, kolikor je mogla, ter jo z veliko težavo privede do bližnjega potočka, v katerem zmoči svoj robec ter ž njim umije gospejno krvavo lice. Zdaj povpraša Katarinka neznano gospo, od kodi je in kaj se jej je zgodilo. A gospa jej ne more ničesar odgovoriti, ker je bila preveč slaba.

Katarinka ne vé, kaj bi storila z ubogo gospó. Na vse strani se ozirá, b li ne ugledala kje kakega človeka, da bi jej pomagal bolno gospo odnesti

do kake hiše. A v tem trenutku jo obide še večja grôza! Ne daleč od potoka ugleda neznanega človeka, ki je stegnen ležal na zemlji. Do njega prispevši, malo da se ne zgrudi od straha. Človek je bil mrtev. Poleg njega na zemlji je ležal bič. Katarinka ne vé, ali se jej sanja, ali je vse to resnica. Te žalostne prikazni so jej pretresle vse telo, in zdelo se jej je, kakor da bi bile same pošasti okoli nje. Sirota nij znala, ali bi ostala pri mrtvem človeku, ali bi stregla nesrečnej gospéj, ali bi nesla nabrane cvetice na očetov grob ter bi pustila nesrečna človeka njju osodi, dokler ju ne najde kak drug človek. Že je mislila to poslednje storiti. A zdaj sliši nek notranji glas, ki jej pravi: „Katarinka, stori vsacemu človeku dobro, ako moreš.“ Nehoté bila jej je podoba pokojnega očeta pred očmi. Videla je njegovo upadeno lice, njegove temne oči, ter slišala njegov poslednji nauk. V tem hipu se ojučnači ter sklene iti v bližnjo vas, da ondu ljudi na pomoč prosi. Tako je tudi storila. Kmalu pridejo sosedje z vozom, naložé nesrečna človeka nanj ter ju odpeljejo v vas.

Mrtvega človeka pokopljejo, kakor se spodobi, a gospó odnesó v Katarinkino stanovanje, položé jo v njeno posteljo ter pošljejo takój po zdravnika. V tem je Katarinka gospéj stregla in jej pridno izpirala rane. Zdravnik pride, ogleda ranjeno gospó, ter reče, da rane niso toliko nevarne. Predno otide, pové Katarinki, kako naj ravna z ranjeno gospó, kako jej naj rane zavezuje in streže, da se gospa poprej ozdravi.

Katarinka je po dnevi in po noči stregla ubogej gospéj s toliko skrbjô, kakor da bi bila gospá njena lastna mati. Dolgo je ležala tuja gospá, da nij mogla ničesar izpregovoriti. A čez dva tedna si je toliko opomogla, da je začela pripovedovati o svojej nesreči.

Mrtvi človek, ki so ga pokopali, bil je njen kočijaž, a ona je bila namenjena v bližnje mesto, da prejme veliko dedšino, katero jej je zapustil njen bližnji sorodnik. Gospá je bila iz tuje dežele. Ko se pelje po noči skozi gozd, napadejo kočijo roparji, ter zahtevajo denarjev od nje. Kočijaž udari nekolikokrat z bičem po hudobnežih, a v tem trenutji počí puška in kočijaž se zvrne mrtev na tla. Gospá je hotela pobegniti, a tolovaji jo dohité in neusmiljeno pretepó.

Kaj se je dalje ž njo godilo, tega nij znala povedati, ker je ležala ves čas v nezavednosti, dokler je nij usmiljena Katarinka našla in smrti rešila. O kočiji in konjih nij znala ničesar povedati.

Pozneje je imela sodnija dosti opravka s to žalostno prigodbo. Tudi Katarinka je morala pred sodnijo izpovedati, kje je našla ranjeno gospó, kje mrtvega kočijaža i. t. d. Gospa je na drobno popisala konje, kočijo in hudobneže, zato je pa morala dalj časa ostati v mestu. Kmalu potem dobijo na nekem sejmu konje in kočijo, a gospodar je prisegel, da jih je kupil od neznanih ljudi za zeló majheno ceno. Hudobneži so bili pravi tolovaji, ki so se ravno óno noč priklatali v omenjeni gozd, ali so pa morda nalašč čakali na bogato gospó. Za leto dan pozneje sta bila v mestu dva hudobneža obsojena na vešala, ker sta napadla potujočega župnika in sta ga skoraj ubila. Tajila sta, da óna te gospé ne poznata, a vsa okolica ju je imela na sumu, da sta ravno ta dva napadla tudi bogato gospó in ubila njenega kočijaža.

A vrnimo se zdaj zopet h Katarinki.

Sirota Katarinka je gospo ljubila, kakor svojo mater, a gospa njo kakor svojo hčer. Ves čas, dokler je bila gospa v mestu, imela je tudi Katarinko pri sebi.

Katarinka je gospéj povedala vse, kako so jej oče pred nekoliko leti umrli in kako je zdaj ona zapuščena sirota, ki nema nikogar na svetu. Pokazala jej je tudi očetov grob in je djala, da ima največjo tolažbo, kadar more olupšati očetov grob s cveticami.

Necega dne se gospá posloví od Katarinke ter otide v svojo domovino, obljubivši jej, da jej bode kmalu pisala in da se lahko k njej preseli in pri njej živi, ako hoče.

Katarinki je bilo zeló težko pri sreci, ko se je gospa od nje poslavljalala. Rada bi bila šla z njo v njeno domovino, ali kdo bi potlej sadil in zalival cvetice na očetovem grobu?

Očetov grob jej je bil jedino tolažilo!

* * *

Čez nekoliko dni, ko je gospa odpotovala, dobi Katarinka list, v katerem je bilo tako-le pisano:

„Draga moja Katarinka!

Ti si me smrti rešila. Nijsi zahtevala za to nobenega plačila, a jaz ne morem, da bi ne obdarovala rešiteljice svojega življenja. Dedšino, ki iznosi 20.000 gl., zaradi katere sem prišla v mesto, v katerem si mi bi bila Ti najljubša prijateljica, pustila sem Tebi, da jo vzdigneš pri ondotnej sodnji, kadar izvršiš 24. leto svoje dobe. Tudi sem naročila kamenit spominek za grob Tvojega dobrega očeta. Bodi vedno dobra in pobožna, kakor si bila dosindob in spominjaj se večkrat na mene, kakor se tudi jaz večkrat na Tebe spominjam.

Tvoja hvaležna

Dragutina K., grofinja.“

Istega dne dobi Katarinka od svojega skrbnika (jeroba) in od sodnije poročilo, da je grofinja K. za njo pustila 20.000 gl. Grofinja je bila nalašč tako naredila, da se istega dne oba lista izročé Katarinki.

Take sreče se nij Katarinka nikoli nadejala. Bilo jej je, kakor da bi sanjala. Vse jej je čestitalo k tolikej sreči. Vsacemu je dobro storila in pomagala, kolikor je le mogla. A to je bil očetov poslednji nauk, katerega je dobro ohranila v spominu.

Na očetovem grobu je stal krasen spominek, ki ga je dala grofinja K. narediti. Okoli in okoli spominka je bilo vse polno prekrasnih cvetic, ki jih je Katarinka zasadila.

Katarinka nij doživela velike starosti. V 27. letu svoje dobe umrla je na sušici. Žalost po ljubem očetu jo je spravila tako naglo z tega sveta. Pokopali so jo poleg očeta.

Vse svoje imetje je zapustila farnej sirotišnici.

V miru naj počiva!

V. K—k.

Kako je potrebno, da zna človek računati.

Bilo je v krčmi pri očetu županu. Sosedje so sedeli okoli dolge mize, imajoč pred soboj vsak po pol litra vina. Zdajci vstane Kovačev Lenart, jedini za mizo, ki je znal čitati na knjigo in je poznal tudi vse naše navadne in rimske številke, ter bahato reče: „sosedje! ako vam je moje lepo posestvo všeč, pogodimo se zanj, danes vam ga prodam prav po ceni, ker sem posebno židane volje.“

„Nu da slišimo, za koliko ga prodáš,“ reče Slapnik, sosed izpod Jarka, ki je s pipo med zobmi sedel ravno pod podobo sv. Martina,“ znabiti da se pogodimo in še danes izpijemo likov.“

Lenart se nasmehne, ter odgovori: „Tebi Slapnik, ki sva si užé od nekaj najboljša prijatelja, prodam vse svoje posestvo danes za jeden krajcar.“

„Kaj? kaj?“ začno sosedje drug drugemu povpraševati, „bodi Bog z nami in sveti križ božji, ali je Lenart ob pamet, kali?“

„Lenart se šali,“ izpregovori Marko, domačega kovača sin, ki se je pred osmimi dnevi oženil.

„Niti sem ob pamet, niti se šalim,“ reče zopet Lenart. „Ponavljam še jedenkrat ter pravim, da danes dam vse svoje gospodarstvo za jeden krajcar.“

Sosedje umolknejo in debelo gledajo Lenarta, ki se jim je vedno bolj čuden dozdeval.

A Lenart nadaljuje, govoreč: „da ne mislite, da sem ob pamet ali da se z vami morda šalim, hočem vam razložiti, kako da mislim. Jaz namreč dam vse svoje posestvo tistemu, kateri mi dá danes jeden krajcar, jutri dva, pojuteršnem štiri in tako naprej vsaki dan po dvojno od poprejšnega dneva, a to skozi tri tedne počemši od denašnjega dne, t. j. skozi 21 dni. Kadar mi poslednjikrat, t. j. jeden in dvajseti dan prinese dotično vsoto, potlej mu takoj izročim posestvo. A zdaj, sosedje, kdo pristane na to? Evo vam moje desnice, da ostanem mož beseda.“

Nekaj časa je bilo vse tiho, a potlej izpregovori zopet Slapnik izpod Jarka, ter reče: „danes tedaj dobiš 1 krajcar, jutri 2, pojuteršnem 4, potlej 8, potem 16, 32, 64 i. t. d.“

„Dà, dà, tako mislim,“ reče Lenart! Pogodbo prav dobro umeješ. Zdaj prosim, da ste vsi drugi za pričo. Slapnik izpod Jarka želi, da bi bil od denašnjega dne počemši lastnik mojega posestva!

To rekši, podá Lenart sosedu Slapniku desno roko.

„Da se kateri izmed naju ne izpremisli, zatorej hočeva očetu županu izročiti vsak po 50 gl. v zastávo. Kdor ne ostane skozi tri tedne mož beseda, izgubi svojih zastavljenih 50 gl.“

Na te besede izvleče sosed Slapnik iz svoje listnice takoj petdesetak in ga položi na mizo. Tudi Lenart vzame 5 desetakov ter jih z neko posebno ponosnostjo vrže na mizo. — Krčmar vzame novce in jih spravi v svojo veliko rudečo listnico.

Sosedje se z glavo majóč razidó, a oče Slapnik domóv prišedši pripo-

veduje ves iz sebe, kako po ceni je kupil Lenartovo lepo posestvo, ki je najmanj vredno 8 tisoč goldinarjev.

Nu kaj se zgodi? Druzega dne, predno odnese Slapnik 2 krajcarja k sosedu Lenartu, začne računiti, koliko ga bo vendar stalo Lenartovo posestvo po pretečenih 21 dni, ali o joj — kako se ustraši! Cela vsota čez 21 dni iznosi **20.971 gl. 51 kr.**

Kdor tega ne verjame, naj poskuša sam izračuniti!

Kakor nör prileti k Lenartu, ter mu izpové, da se je izpremislił, ter da rajše izgubi ónih zastavljenih 50 gl. nego ostati mož beseda. — Sosed Lenart mu reče: „ali vidiš, dragi moj, kako se človek lahko prevari, ako ne zná hitro računiti. — Žal mi je, da si izgubil svojih 50 gl., a da ne bodeš mislił, da mi je bilo na tvojem gubitku, izročiti hočem tvojih 50 gl. našemu gospodu učitelju, da jih koncem šolskega leta razdeli jednako med petero učencev, ki so najboljši računarji v našej domačej šoli.“ — Tako je tudi bilo. Sosed Slapnik je izgubil svojih 50 gl., a bil je odslej mnogo boljši računar!

7.

Ptiči in smôkva.

(Basen.)

Smôkva s prelepimi zelenimi in širocimi listi je bila s sladkim ovočjem tako obložena, da jo je gospodar moral podpreti, boječ se, da bi se jej veje ne polomile. V njenih senčnatih vejah so veselí, drobni ptički najrajše prebivali, skrivajoč se pred pekočim solncem in živéč se od njenega sočnatega ovočja (sadja). Ko pa necega dne ob hudej nevilhti strela razkólje plemenito drevesce, zapusté tudi ptički svoje dozdanje prebivališče ter jim nij bilo več mar smokve, ki nij imela niti hladne sence niti sladkega ovočja.

Kadar te zadene nesreča, zapustilo te bode vse in le malokdo se bo še spominjal tvojega imena.

Se. P...ar.

Materi.

Kdo obleko mi kupuje?
Kdo za hrano mi skrbi?
Kdo pri meni vedno čuje?
Kdo za mené le živi?

Kdo po dnevi in po noči
Prosi ljubega Bogá,
Da me čuva vsega zléga,
In mi srečo, zdravje dá?

Ko sem bila še detetce
V posteljci se jokajôč,
Kdo mi pel je pesni sveta
Kdo me zibal dan in noč?

Vi ste bila, ljuba mati,
Váruh moj mladósthnih let,
Spoznováti ste učila
Zgodaj me hudobni svet.

Vse, kar ste me vi učila,
Spojnovala bom zvestó,
K Bogu bom za vas molila,
Slúšala vas bom lepó.

Ana Križman.

bogovi, slike dveh rimskih cesarjev, velikanske in zeló umeteljne slike slovečih mož in žen. Vse te stvari so nabrane večjidel iz Herkulana in Pompej, dveh mest, ki ju je ogenj bljujoči Vezuv zasul ob času vladarja Tita. Na Trsatu se vidi tudi podzemeljsk hram, nekdanja ječa, v katero nij še nikoli solnce posvetilo. V skalo vsekana ječa nij imela nobenih vrat; jetnike so od zgoraj doli vanjo spuščali in skozi ravno to luknjo so jim metali tudi vsakdanji košček kruha in posodico z vodo. Ta ječa je žalostna priča nekdanjih divjih časov. Nad tem hramom si je dal napraviti general Nougent lepo kapelico, posvečeno sv. Jožefu. V kapelici je pripravil zase iz lepega kamna izsekan grob, a na drugej strani počiva njegova sopróga. Pred kapelo sta dva stebra z latinskim napisom, spominka iz francoske vojske leta 1800, ki ju je Nougent z dovoljenjem cesarja Franca prinesel na svoj grad. — Preko lepega vrta med zelenimi cipresami se pride k razvalinam starega trsačkega grada. Gróza izpreletí človeka, ko pride med to samotno zidovje, ki se mogočno ustavlja vsem nevihtam vremena.

Ako prideš na goro Trsat in se ozreš na okoli, odprè se tí prekrasen razgled, kakoršnega znabiti še nikoli nijsi imel. Tu imaš pred soboj živahno mesto Reko in jadransko morje, na desnej vidiš Istro, a na levej mogočne juliške planine proti Senju. Nehoté bodeš izkliknil: lep in velik je svet, in vsemogočen je njegov Stvarnik!

Zverí v jami.

(*Ruski spisal Atanasijev, posl. A. K.*)

Živel je starec in starka. Imela sta vsega skupaj jedínega narastca (marjasca). Ta je hodil v gozd želoda jést. Sreča ga volk. „Narastec, kam greš?“ „V les, želoda jést.“ „Vzemi še mene s soboj.“ „Vzel bi te,“ „odgovorí narastec, „a jama je tam globoka in široka, katere ti ne preskočiš.“ „Preskočím.“ Odpravita se ter korakata po lesu in prideta do jame. „Nu“, reče volk, „preskoči!“ Narastec skoči, — preskoči; volk skoči, — v jamo pade. Narastec se najé želoda ter se vrne domov. Jutro dan zopet narastec ide v les. Sreča ga medved. „Narastec, kam takó?“ „V les idem, želoda jést.“

„S soboj me vzemi!“ „Vzel bi te, a tam je jama, globoka in široka; ti je ne preskočiš.“

„Ne boj se, preskočím.“ Prideta k jami. Narastec skoči, — preskoči; medved skoči, — v jamo pade. Narastec se najé želoda, kakor prej, ter kréne domov. Tretji dan se narastec zopet spustí z dómu v les. Sreča ga zajec. „Božja pomoč, narastec!“ „Zdrav da si, zajec!“ „Kam si nameril?“ „V les, želoda jést.“ „Vzemi me s soboj.“ „Ne, zajec! jama je tam široka in globoka; ti je ne preskočiš.“ „Kako ne preskočím? Ne boj se!“ Prideta k jami. Narastec skoči, — preskoči; zajec skoči, — v jamo pade. Narastec se najé želoda in otide domov. Četrty dan gre zopet želoda jést. Sreča ga lisica, in tudi poprosi: „vzemi me s soboj!“ „Ne,“ „pové narastec, „jama je tam, globoka in široka; ti je ne preskočiš.“ „Kako ne?“ začudi se lisica, „preskočím jo!“ Puhne za narastcem a pade v jamo.

Tako se jih je nabralo v tej jami četvero: volk, medved, lisica in zajec. Jéli so misliti, kako bi se jesti dobilo.

Lisica govori: „dejmo, izkušajmo se vпитi zdržema; kdor poprej opeša, tega snédimo!“ Vsi zakričé ob enem. Zajcu prvemu poide sapa, lisici zadnjaj. Vzemó zajca, raztrgajo in požró ga. Zopet ogladné ter se dogovoré vпитi. „Kdor iznemore,“ izpregovóri lisica, „žal nam ga ne bode; glad ne vé milosti.“ Začnó se dreti in rjuti. Volku se prvemu sapa zapre. Lisica in medved ga vzameta, raztrgata in požreta. Zdaj se lisica domisli svojih zvjíáč: volkovo meso pojé, a čreva skrrije pód-se. Tri dni je potem še sedéla in po malem dvečila volkova čreva. Medved je povpraša: „kaj li ješ, kuma? Daj, da malo pokusim!“ „„Oh, kumček! iz sebe motam čreva; tudi ti si razpôrji trebuh, izmotaj si čreva ter je pojéj!““ Medved si razpôrje trebuh in tako lisici ostane sam v južino in večerjo. Mine teden. Lisica še vedno sedí v jami in zopet jo prime lakota. Evo, nad jamo raste drevo, a na drevesu drozd vije gnezdo. Lisica sedí ter ne premakne očesa od njega in ga obgovóri: „drozd, kaj li delaš?“ „„Gnezdo pletem.““ „Čemú li?“ „„Mladičem.““ „Drozd, nakrmi me; če ne, požrem ti mladiče.“ Drozda zaskrbí, kako bi jo nakrmil. Odletí v selo in prinese kuro. Lisica oglôje kuro ter potem reče: „drozd, ali si me nakrmil?“ „„Nakrmil sem te.““ „A sedaj me še napôji!“ Drozda zopet zaskrbí, kako bi napojil lisico. Odletí v selo in prinese lonec mleka. Lisica se napije ter dé: „drozd, ali si me nakrmil?“ „„Nakrmil sem te.““ „Ali si me napojil?“ „„Napojil.““ „Izbávi me jame.“ Drozd misli razmišljuje, kako bi izbávil lisico. Začne zbirati rožja ali dračja in metati v jamo. Toliko nameče, da pride lisica k vrhu. „Nu“, reče ona, „ali si me nakrmil, drozd?“ „„Nakrmil.““ „Ali si me napojil?“ „„Napojil.““ „Ali si me izbávil jame?“ „„Izbávil.““ „Dobro; zdaj stvóri, da se bodem smijala.“ Drozd premišlja in žaluje, a tega ne zna stvoriti. „Kadar vzletím,“ reče drozd, „potéci ti za menój.“ Drozd zletí v selo in sede na vrata bogatemu možu, a lisica léže pod vrata. Drozd zakriči: „baba, baba, daj mi kos slaníne! Baba, baba, daj mi kos slaníne!“ Kadar ga zaslišijo psi, priskačejo iz dvora in raztrgajo lisico.

Jaz sem bil tam ter pil med in vino, katero mi je ustnic doteklo a v usta ne priteklo.

Lažnik sam sebi škoduje.

Jožek je bil dober in odkritosrčen deček. Kadar je kaj slabega storil, takój je odkritosrčno povedal in prosil odpuščenja. Tudi njegoví starši so večkrat djali: „otroci! nikoli se ne lagajte; lažnik sam sebi škoduje. Kadar kaj slabega storite, to sami radi priznajte!“

Ivanek, njegov brat, bil je ves drugačen. Znal se je lagati in nedolžnega narediti, kadar je kako škodo v hiši napravil. A najhujše je bilo to, da je krivico večkrat na druge izvračal.

Necega jutra ugledajo mati razbito okno. „Kdo je ubil šipo na oknu?“ vprašajo mati. „Jaz ne,“ odgovóri Jožek. „Jaz tudi ne,“ reče Ivanek; in ta odgovor so dobili od vsacega v hiši. „Nihče drugi, nego ti si ga ubil,“ rečejo mati in se hudujejo na Ivanka. „Le počakaj, da pridejo oče domóv,

potlej dobiš zasluženno plačilo, ti grdi lažnik, ti!“ — Ivanek se je začel izgovarjati in jokati, ker se je bal očetove šibe.

O póludne pridejo oče domóv ter rekó pri kosilu — predno so mati Ivanka zatožili — da se naj drugekrati okno zvečer bolje zapira, ker je nočojšna noč veter jedno šipo na oknu razbil.

„Nu, ali vidite zdaj,“ reče Ivanek, „da sem nedolžen!“ „Ali spoznaš zdaj,“ rečejo mati, „da lažnik sam sebi škoduje?“ Tvojemu bratu Jožku sem takój verjela, ker zmirom resnico govóri, a tebi ne, ker si se užé večkrat prav debelo zlagal. Kdor se jedenkrat zlaže, temu se ne verjame drugič, če tudi govóri resnico.

Ivanek si je to dobro zapomnil in od tega dne se nij nikoli več zlagal; a dolgo je moral čakati, predno se mu je verjelo.

(Jais.)

Pijače.

Voda je najzdravejša pijača, ako je čista in dosti hladna. Voda studenčnica se imenuje trda voda. To vodo pijemo. Dežnica in voda rečnica se imenujeta mehka voda. To vodo rabimo v perilo in umivanje.

Mleko je tudi pijača in je izmed vseh pijač najboljša hrana. Na mleku se nareja smetana. Pobiramo jo z žlico. Iz smetane se nareja surovo maslo ali puter.

Kavo dobivamo iz tujih dežel. Kavino zrnje žgemo, potlej je zmeljemo, skuhamo, s smetano pomešamo in s cukrom osladimo. Kavo pijemo tudi brez mleka in cukra. Taka kava je grenka. Kolikor močnejša je kava, toliko škodljivejša je človeškemu zdravju. Od črne kave udarja rada kri proti sercu in glavi, človeku teče rada kri iz nosa, spanje ga zapušča i. t. d.

Mnogo ljudi pije čaj. Čaj je glavna pijača v Rusiji.

Iz ječmena in hmelja nareja ólar ól ali pivo. To pijačo so prinesli ptujci k nam in jo tudi največ ptujci pijejo. Pivo v preobilnej meri zavžito dela strašne nasledke človeškemu zdravju. Ljudjé, ki preveč pive uživajo, dobé navadno leno kri in nespretno telo.

Vino se nareja iz grozdja. Grozdje iztlačivamo. Iztlačeni sók se imenuje mošt. Iz mošta se naredi čisto vino. Vino je potrebno za okrepčanje telesa, toda zmerno in pametno ga je treba piti. Čez mero zavžito vino temni razum, ruši zdravje, in kar je gotovo največje zló, podira premoženje in večkrat naredí iz človeka, ustvarjenega po božjej podobi, grdo živino. „Pitni bratje v mladosti, siromaštva svatje v starosti,“ pravi naš stari prigovor, ki se je še vselej uresničil pri tacih ljudéh, ki so že z mladega začeli pijančevati.

Žganje je človeškemu zdravju najškodljivejša pijača, ker truplo mori in kakor živ ogenj po vseh udih šviga; kdor se ga preveč napije, začne mu iz grla goreti. Mozeg po kostéh se suši, želodec se krči, udi se tresajo, lice gori ter postane rudeče, kakor kuhan rak, ali pa blede, kakor prst. Žganjepivci hodijo okoli kakor veše ter že v mladih letih opešajo. Žganje človeku tudi pamet omámi, ker mu možgane osuši. Varujmo se te strupene pijače!

Prirødepisno - natoroznansko polje.

Slon.

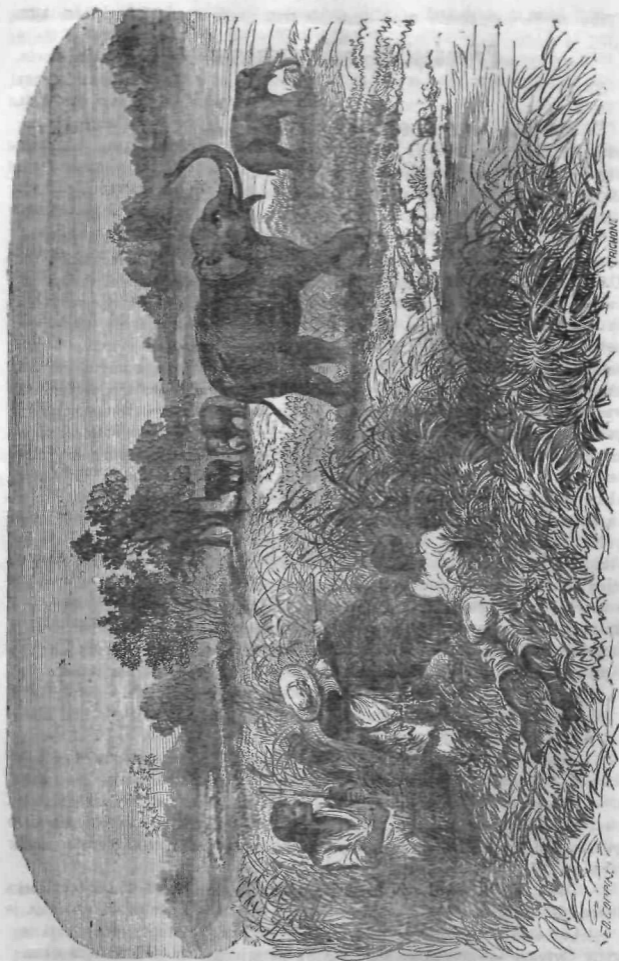
Slon živi v sredi Afrike in v južnej Aziji, tedaj v najgorkejših krajih svetá; v Evropi in Ameriki tega velikana nij. Slon je po 4 do po 5 metrov visok; tedaj najmanj dvakrat tako visok, kakor največji konj; dolg je po 5 do po 6 metrov. Njegovo silno težo podpirajo štiri, po poldrugi do dva metra visoke in blizu 63 centimetrov široke, gladkim stebrom podobne noge. Slon je navadno sive, malokdaj belkaste ali rudečkaste kože. Ušesi sta podobni dvem velikim skledam; prav lahko ž njima giblje, hlad si dela in muhe podí. Očesi ima majheni pa brzega in zeló milega pogleda; na trepalnicah mu izrasejo tudi pedenj dolge ščetine. A najbolj nam padajo v oči njegovi zobje in čudoviti nos. Iz gorenje čeljusti mu molita dva velika, navzgor ukrivljena zobova, ki s slonom vred rasteta. Take zobove imenujemo: okla. Z okli se slon brani in napada sovražnika, prevrača težke stvari, privzdiguje in nosi na njih tovore. Razven teh dveh okel ima v gorenjej in dolenjej čeljusti na vsakej strani po jeden širok plóčat kočnjak; kadar se kočnjak jako ogloje, izpade mu in na njegovem mestu mu izraste nov zob. Gorenja ustnica se je zrasla z nosom, ter je podaljšana v rilec ali trobec, katerega slon lahko raztegne skoraj na dva metra ali pa skrči na pol metra dolgosti. Trobec je slonu najimennitnejši ud, nos in roka ob jednem, ker ž njim diha, voha, tiplje in grabl. S trobceem si natrga krme in jo nosi v usta; s trobceem pije, napolnivši si ga namreč z vodó, vtakne ga v usta in izpusti vodo vanje; v vročini brizga vodo tudi po sebi, da se hladi. S trobceem se brani, ker ima v njem toliko moč, da drevesa iz zemlje ruje in da konja ali vola z jednim udarcem na tla pobije. Konec trobea ima gíbičen mesnat rogljiček, s katerim, kakor človek s prstom, pobere majhen stvarco s tal, zaveže in razveže ozel, izvleče zamašek iz steklenice, sproži samokres i. t. d. Trobec je pa tudi najčutiljivejši ud, zato pri težkem delu vtaknejo slonu trobec v usnat tok, da si ga ne rani.

Slon ne vidi posebno dobro, ali tenko čuje in dobro voha. Star slon tehta po 3720—5600 Kilogramov.

Sloni so najrajše v tropah, in človeku, ako jih ne draži, ne storé nič žalega. Prebivajo po gostih in hladnih gozdih, koder je dosti vode. Na solnci niso radi. Po dnevi leže ali stojé v senénatih in hladnih goščavah, a po noči pridejo tudi na polje, kjer se pasó ter delajo velike kvare. Vsak slon popije na dan po 16 Hektolitrov vode. Z privzdignjenim rilcem plavajo sloni izvrstno.

Da-si je slon videti zeló neroden, vendar je urnejši od konja ter stori toliko, kolikor šest močnih konj.

Lov na slone je zeló nevaren. Ako je ranjen v glavo, strašno divjá in gorjé človeku, ako mu pride blizu. Navadne svinčene krogle slonove kože ne predró, zatorej je lovcem treba imeti k temu drugačne in močnejše priprave. Posamezne slone ujamejo z zadrgami; v tem, ko dva lovca od spredaj slona motita in dražita, vrže mu tretji močno, od jelenove surove kože narejeno in

k bližnjemu drevesu privezano zadrگو okoli zadnje noge, da se zadrigne. Današnja podoba vam kaže, kako lovci na slona streljajo. Več o slonu lahko berete v „Vrtcu“ od 1871. leta, stran 93, kjer je bolj na drobno popisan.

Čížek.

Čížek (*Fringilla Spinus*, Zeisig) je lepa, majhna ptica pevka. — Kljunček ima podolgast in koničast, ki je nekoliko zakrivljen. On ima zgoraj zelenkasto perje, spodaj pa rumeno. Peroti ima temno-črnkasti, tudi rep je črn. Samec je navadno bolj črnkast nego samica; a mladiči so bolj belkaste barve. Največ čížkov prebiva v Švediji in Norvegiji, pa tudi na Ruskem jih je mnogo. Najdemo ga tudi po goratih krajih malo ne vse Evrope. V severnej Ameriki ga dosihdob še niso našli. Čížek pride navadno po zimi k nam; po leti biva rad v hribih. Gnezdo si nareja po smerekah, ter je zna tako skriti, da je težko najdeš. Čížek je drobna in jako priljubljena ptičica.

Slavni Neumann pripoveduje ovako o njem: „Čížek je vedno vesel, hiter in predrzen ptiček, on pazi na čistoto svoje obleke; vedno skakljá sem ter tjà, prepeva in vabi druge ptičice k sebi; nikoli ne miruje, nego vedno skače in leta od veje do veje. Še celó na zemlji ga nema mirú.“ —

Samec čudovito naglo leta; senica mu se še primerjati ne more. Njegovo petje se glasi: „tretet, tretetet, di, di, didilaj, dididlididajdanan.“ Gospódi se je ta ptiček zeló priljubil in često ga najdemo v sužnosti med kanarčki, s katerimi se rad druží. Tudi naučljiv je. Hoffmann pravi: „Imel sem v kletki več ptičkov; med njimi tudi več čížkov. Jeden je bil posebno krotak. Kletka je visela v vrtu. Komaj sem kletko odprl, imajoč v roci konoplje, zletel mi je takoj čížek na roko, pobirajoč mi zrnje z nje. — Na to je zopet sfrčal v kletko. Necega dne je priletelo več čížkov na vrt, ko sem imel poprejšnega čížka na roki. Jedva je slišal svoje brate, spustil se je k njim. — Sedeli so vsi skupaj na drevesu in prijazno pozdravljali novo došlega brata. Menil sem, zdaj je čížek zame izgubljen, nikoli ga več ne bodem imel; a varal sem se; vzal sem v roko konopelj in privabil sem ga zopet na roko, kjer sem ga mehko prijel za nožico in vtaknil v kletko. Še celó drugi tovariši so se mi približali.“ — Tudi jaz, bivši dijak v Gorici, imel sem tacega krotkega čížka. Večkrat sem odprl kletkina vrata, ter mu sem šel po vode, pustivši kletko odprto na oknu; a nikdar nij čížek pobegnil iz kletke. A necega dne se je bil malo ustrašil in je sfrčal na bližno sosedovo streho; jaz vzamem, kakor po navadi, orehovo zrnice in tako privabim čížka na roko, kjer ga rahlo primem in vtaknem v kletko. Iz vsega tega vidíte, otroci, kako krotek in domač je ta ptiček. Gotovo je vsak, kdor ima ptičke rad, vse te lepe lastnosti opazoval na njem. — Čížek svoje mladiče pita s črvički. V sužnosti mu navadno dajejo konopljinega semenja. Samica valí samo jedenkrat v leti. Izvalivši jedno jajce, takój sede na nje. Lakomi ptičarji nemajo za drobnega čížka nobene milosti.

Anton Leban-Mozirski.

Julij, lilija in planinski balzam.

(Obraz iz narave.)

Kdo tako urno stopa semkaj v lahkej, tankej, zavihanej obleki in v širocem slamniku, v levici pótno ruto, v desnici zakrivljen srp? — To je gotovo julij, največji nasprotnik januarju. Kakor nas januar muči s svojim

mrazom, muči nas julij s svojo preveliko vročino. Marsikaterega siromaka je užé znučil do smrti in tudi uboge otročiče, ki hodijo v šolo in se po cele ure morajo potiti v prevročej sobi, nadleguje tako, da so ga popolnem siti in ga ne morejo trpeti. Vsakako bi raje plavali v sredi prostih ribic po bistrem jezeru, nego bivali po sobah, ki je kuri, kakor pečí.

Dá, dá, — julij je kuhar, ki nam jabolka in hruške rudeče izpeče, a sôk v grozdji zavré v sladek mošt. Samo malo preradodaren in zapravljiv je julij s svojim ognjem. Ali ne pari včasí sivih oblakov črez vso mero, da se vkreše ogenj v njih, ter ognjene strele leté na nas in naša bivališča? —

A pri vsem tem je posebno v začetku poletja večkrat zeló hudomušen, skrrije se za oblake, ter nam od ondot pokaže svojo jezo! In kdo nam potem brez njega naredí zrele in sladke črešnje? On je, ki nam zgodnjo ovožje zori. Zatorej ne hudujmo se nanj, bodimo ga veseli, saj nam tudi cvetic prinese kakor njegovi prejšni bratje, in to je glavna stvar, drugače bi ga ne mogli biti prav iz srca veseli.

To julij tudi dobro zna, ter si prizadeva, da se nam prikupi. Ako je neusmiljena kosa vse lepe cvetice po travnikih pokončala, zná nam julij preskrbeti novih ter nam je zasadí v takih krajih, kamor kosa ne seže tako lahko — po vrtih in gorah. Poiščimo si jih nekaj.

Lilija, ki takój v začetku julija cvetè po naših vrtovih, je krasne postave in tako lepo nežno-belo oblečena in s tako vonjavo napolnjena, da je ne morem dovolj občudovati in dostojno ljubiti. Domovina jej je na vzhodu; pri nas kinča le vrtove. Njeni šesteri listi so tako prelepo beli in tako nežni, da se jih človek bojí prijeti. Zatorej je lilija užé od nekđaj podoba nedolžnosti in čistote. — O, blaga lilija! — Da bi krasotila vsacemu človeku v svetej ljubezni njegove prsi! Nebó v svojej večnej čistoti ti je olepšalo prsi z nebeško beloto, srcé s svetlobo zlatá! Lepa je jutranja zarija, a lepša si ti mimo nje! Krilatí angelji, ki sladko doneče plunke v jednej roci držeč obdajajo prestol večnega Boga, držé v drugej roci tebe, kraljeva lilija! Veličastvo Salomonovo je bilo veliko, a še večje je tvoje, prekrasna lilija! Z globocim spoštovanjem bi padel pred te, kakor pred svetišče — in pri sreí mi je, kakor da bi pil iz tvojega keliha, ti sladka čudokrasna podoba nedolžnosti! O, da bi bil ves svet vrt samih lepih belih lilij!

A zdaj, moji ljubi, hočemo se otresti mestnega prahú in se podati tja na goré, ki tako milo in prijazno gledajo na mesta in vasí, ki s svojimi zelenimi vrhovi kipé v nebó ter nosijo v svojem naročju prelepe rudeče cvetice. To so planinski balzami ali dragomastniki.

To so zmirom zeleni grmički s pakrožnimi, drobno narezljanimi, po robu kosmatimi in spodaj rujavo-pikastimi listki. Krasni, živo, rožno-rudecí cvetovi stojé v rahlih češuljah. Od juníja do avgusta meseca krijejo kakor rožno-rudeče krilo skalovje in stermíne planín in so nam prav ljubeznjive podobe pravega veselja, veselja, ki izvira iz trdne vere, stanovitnega upanja, goreče ljubezni in nepokvarjenega človeškega srca. V skalah imá planinski balzam svoje korenine, in noben vihar jih ne more poruvati. Od rose pričakujejo dan za dnevom krepila, in od oblakov nebes upajo tolažila svojeje žeji. Ogreti od solnčnih žarkov, odpró svoja srčeca — popke, in so rudecí same goreče ljubezni. Visoko nad svetnim prahom in šumom, v pihljanji čistih

sapic, ostanejo čisti, kakor rósna kapljica, ki visí ob njihovih listkih. Zatorej gledajo takó prijazno in takó veselo na nas, ljubeznjivo pozdravljajoč cvetice po dolinah in dobravah, ter vabeč popotnika gori na sinje višine uživat ž njimi vred sladkosti pravega veselja.

D. Majorán.

Kako se lan pripravlja.

Gotovo ste že kdaj pozorno pogledali belo ruto ali robec. Izpoznali ste, da je stkan iz samih močnih níti, ki se dadé razkrojiti na dvoje. Vse, kar koli je iz niti gosto spleteno ali stkanó, imenuje se tkanina.

Razločujejo se tkanine samo po vlaknu, iz katerih so stkané. Níti so lahko svilene, bombažnaste, lanene i. dr. Pajčevina je torej tudi tkanina in sicer najtenkejša, a pajek je med živalmi tkalec, ker tké tkanine — pajčevine.

Tkanine, iz katerih se izdeluje naše perilo, sèstoji iz vlaken neke jako koristne domače rastline, ki se imenuje lan. Iz teh vlaken se izpredejo níti, katerim pravimo, kadar se ima iz njih delati platno, preja ali osnova. Ali mnogo dela je treba, predno je platno gotovo in tako olikano, da se more iz njega gotoviti perilo.

Lan se mora na polji sejati in nekolikokrat pridno pleti, da nežnih rastlinic ne zaduši plevel. Ravno stebelce nosi moder cvet, prav take barve je, kakor nébes. Seme je plóčato in rujavo, leskeče se, in tičí v krogljici.

Iz semena se tlačí laneno olje, ki je rabijo za svečavo.

Ko je lan dozórel, pulijo ga s korenino iz zemlje in ga razprostirajo po zemlji, da bi vsahnil. Potem ga zbirajo in drgnejo t. j. skozi železni greben ga potezajo, da se mu potrgajo glavice. Na to se močí v otépih v vodi ali pa se razklada vrsta poleg vrste na roso, da se razpustí vez, ki spaja gorenjo skorijo z vlakni. Potem se mora sušiti bodi-si na solcu bodi-si v posebnih sušilnicah; toplota naredí skorijo krhko, da se lahko lomi in od vlaken odločí. To prelamljanje skorije imenujemo trénje, ki se godi navadno na posebnem nastroji, ki se trlica imenuje. Pezdirje je to, kar pri trenji odpada. Tréni lan se češe ali mika in sicer z nekako železno krtačo; na deski so pribite železne plóče z mnogimi špicami, po teh se lan nekolikokrat podrgne in počeše, kar skozi greben ne gre, to se zove tulje, ki se zamota v kodelje; óno predivo pa, ki je prestalo česanje, imenuje se prážnje.

V.

Razne stvari.

Drobtine.

Oblakom.

Razvedrilo se nebó,
Kam obláčki, kam obláčki,
Ste se naglo nam poskrili?
Ste na nas se razsrdili?
Oj pokázíte se nam!
Solnce péče,
Zemlja pòka;
Prinesíte nam dežká,
Da se zmóči zémeljica,
Ki nam daje kruheka.

(Kako dolgo živí konj brez jedi in pijače.) Konj, če tudi ne dobiva dobre hrane, ipak lahko živí 25 dni, če ima le dovolj pijače. A če nema dovolj vode, živí samo 5 dni pa naj ima še tako dobro hrano. Ako se konju 10 dni ne dá vode, jednajsti dan pogine.

(Katerega dneva ne najdemo v nobenej pratiki?) Dneva naše

smrti. Gospod naš izveličar pravi: Ne veste dneva ne ure, kdaj boste umrli.

Kratkočasnice.

* (Prešiči in pes.) Prešiči: Nihče nas nema rad, vsak nas sovraži, ker nijsmo lepe živali — kakor da bi bili mitemu krivi. — Pes: To je laž! Vi ste tako lepi in dobri, posebno — s kislim zeljem.

* Učitelj k učencem: Uže ves teden mi nekdo jabolke krade v mojem vrtu; a jaz užé čutim, kdo da je; — da mu se le nosa dotaknem s to le palico, takój ga izpoznam . . . (Vsi otroci si zakrijejo nosove.)

* Učitelj: Kako ti je imé? Učenec: Jožek Zamázanov. Učitelj: Kaj so tvoj oče? Učenec: Umrli so. Učitelj: Nu, kaj so pa bili poprej? Učenec: Živéli so.

Nekaj za kratek čas.

Zapišite si naslednje črke na listek papirja, ki ga potlej razdelite v 5 vrst, kakor vam sledeča tablica kaže:

1. vrsta.	2. vrsta.	3. vrsta.	4. vrsta.	5. vrsta.
A	B	Č	G	O
C	C	D	H	P
D	E	E	I	R
F	F	F	J	S
H	I	K	K	Š
J	J	L	L	T
L	M	M	M	U
N	N	N	N	V
P	R	Š	Z	Z
S	S	T	Ž	Ž
T	U	U		
V	V	V		
Ž				

Ako želiš uganiti črko, katero si misli tvoj prijatelj, pokaži mu tablico in vprašaj ga, v katerej vrsti navzdol

je óna črka, katero si misli. Ko ti tvoj prijatelj pokaže one vrste, v katerih je črka, potlej poglédi na prvo črko v vrsti in izpremeni te črke v število (števila, ki je imajo črke v abecedi, imej zapisane na kakem listku, ali se jih pa na pamet nauči). Vsa ta števila soštej in doboš število, ki je ravno tako veliko, kakor število dotične črke, ki si jo misli tvoj prijatelj. Število izpremeni potlej v črko, ki ima jednako število v abecedi in tako uganeš pravo črko, ki si jo misli tvoj prijatelj. Recimo, da si tvoj prijatelj misli črko, ki je v prvej, tretjej in petej vrsti. Prva črka v prvej vrsti je A, v abecedi 1. črka; prva črka v tretjej vrsti je Č, v abecedi 4. črka; prva črka v petej vrsti je O, v abecedi 16. črka. Ako številke 1, 4 in 16 sošteješ dobiš število 21. Po abecednem redu pa je jedenindvajseta črka T. In ravno to črko si je tvoj prijatelj mislil.

J. Ž.

Uganke.

- 1) Kdo ne gre nikoli iz hiše?
- 2) Iz jutrove dežele je domá, pisano obleko imá in meseno bradó; tudi ostrogo sme nositi, da-si nij vitez. Kdo je to?
- 3) Vsemu svetu jedna sveča dosti. Kaj je to?
- 4) Kateri slikar ne potrebuje ne papirja ne barve?
- 5) Kedaj je zajec najboljši?
- 6) Katera glava nema lic?
- 7) Nihče ti brez mene ne more povedati, kdo da sem?

(Odgonetke uganek v prihodnjem listu.)

Odgonetke uganek v 6. „Vrtčevem“ listu.

1. Krt; 2. Mlinar; 3. Pravda; 4. Sito;
5. Slamnata streha; 6. Prvi človek Adam;
7. Kadar komu na nogo stopi; 8. Redkev (povrtnica).

Popravek. V zadnjem „Vrtčevem“ broji čitaj na strani 95, v spisu „Junij in njegova roža“ v 9. vrsti od zgoraj „proti punskem“ mesto „proti pruskem.“